MEDIActive
YOUTH
BALKANS

Razdvajanje činjenica od fikcije

kritičko mišljenje

protiv

informacionog poremećaja i propagande

KURIKULUM
2025

Co-funded by
the European Union

Ova publikacija je nastala kao deo projekta
MEDIActive Youth: Informing the Balkans
podržanog od strane Erazmus+ programa.

Autori publikacije su članovi ekspertskog tima iz partnerskih NVO
predvođeni Aleksandrom Pavlovićem.
Projektni konzorcijum uključuje sledećih šest organizacija:

Centar za društveno ekonomski razvoj
Srbija, koordinator

Bosnian Representative Association for Valuable Opportunities
Bosna i Hercegovina

Center for Intercultural Dialogue
Severna Makedonija

Hrvatska edukacijska i razvojna mreža za evoluciju sporazumijevanja
Hrvatska

Nevladino Udruženje Prima
Crna Gora

Pertej Barrierave
Albanija

Co-funded by
the European Union

Stavovi i mišljenja izneti u ovoj publikaciji pripadaju autorima i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije ili Evropske agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Evropska unija i EACEA ne snose odgovornost za iznete stavove.

Sadržaj

1. Uvod u informacionu pismenost 4
2. Vrste medija: tradicionalni vs digitalni i masovni 6
3. Uloga algoritama i društvenih mreža 8
4. Post-istina i informacioni poremećaj 10
5. Efikasne strategije pretraživanja 12
6. Lažne vesti, dezinformacije i misinformacije 14
7. Alati za proveru i verifikaciju činjenica 16
8. AI generisane slike i video zapisi 18
9. Mladi i medijski aktivizam 20
10. Šta je kritičko mišljenje? 22
11. Veštine i alati za razvoj kritičkog mišljenja 24
12. Logičke zablude 26
13. Kritičko čitanje medijskih poruka 28
14. Analiziranje novinskih članaka 30
15. Globalni pogled na informisanje 32

Lekcija 1

Uvod u informacionu pismenost

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija upoznaje polaznike sa konceptom informacione pismenosti, fokusirajući se na njenu definiciju, značaj i praktičnu primenu u današnjem medijskom okruženju. Učesnici će istraživati kako da kritički ocenjuju izvore vesti, prepoznaju pristrasnosti i razlikuju pouzdane informacije. Kroz diskusije, aktivnosti i primere iz stvarnog sveta, lekcija ima za cilj da opremi učesnike alatkama za snalaženje kako bi prepoznavali dezinformacije, razumeli ulogu vesti u društvu i postali odgovorni korisnici medija.

Onlajn edukativni sadržaji

- ***Lekcija*** o informacionoj pismenosti iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- ***Kviz*** o informacionoj pismenosti iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- ***Alati*** za proveru činjenica kao što su Google Fact Check Explorer, YouTube DataViewer i Google Lens.
-

Ključne reči

Informaciona pismenost, pouzdani izvori, provera činjenica, pogrešne informacije-misinformacije

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da upozna polaznike sa značajem informacione pismenosti u digitalnom dobu. Lekcija ističe sposobnost kritičke analize izvora vesti i provere tačnosti informacija. Cilj je da učesnike osnaži da donose informisane odluke i doprinesu bolje informisanom društvu smanjenjem širenja dezinformacija.

Ishod lekcije

Učesnici će:

- Razumeti koncept i opseg informacione pismenosti.
- Prepoznati ulogu vesti u oblikovanju javnog razumevanja i demokratskog učešća.
- Razviti veštine za kritičko ocenjivanje izvora vesti i prepoznavanje pristrasnosti.
- Ovladati praktičnim koracima za proveru informacija i odgovorno deljenje sadržaja.
- Razmotriti društveni značaj medijske pismenosti.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo lekcije

- Započnite angažovanim pitanjem: *"Šta za vas znači novinarska pismenost?"*
- Dajte kratak pregled lekcije i njenog značaja u današnjem svetu kojim dominiraju mediji.
- Predstavite primer dezinformacije i njenog uticaja, na primer viralnu lažnu vest.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Razgovarajte o definiciji i opsegu informacione pismenosti, naglašavajući razlike između ozbiljnih vesti, uvodnika, mišljenja i sponzorisanog sadržaja.
- Istražite ulogu vesti u društvu, ističući njihovu funkciju u informisanju građana, pozivanju institucija na odgovornost i jačanju društvene kohezije.
- Organizujte grupnu diskusiju o izazovima koje nosi širenje dezinformacija u digitalnom dobu.

min. 21 - 50: Praktična priprema

- Usmeravajte učesnike kroz vežbu provere činjenica koristeći primere iz stvarnog sveta.
- Organizujte grupnu aktivnost u kojoj učesnici analiziraju pouzdanost vesti ispitujući njen izvor, činjenice i moguće pristrasnosti.
- Predstavite alate za proveru činjenica i pokažite kako da ih efikasno koriste.
- Podstaknite učesnike da uporede više izvora vesti kako bi proverili informacije.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rezimirajte ključne tačke razgovora, naglašavajući važnost kritičke evaluacije i odgovorne upotrebe medija.
- Postavite refleksivna pitanja poput:
  "Kako možete primeniti veštine informacione pismenosti u svakodnevnom životu?"
  "Koje korake možete preduzeti da se borite protiv dezinformacija u svojoj zajednici?"
- Ponudite resurse za dalje učenje, uključujući onlajn alate i članke o informacionoj pismenosti.

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; internet veza; pristup *Moodle-u*; primeri novinskih članaka i scenarija provere činjenica; hendauti ili digitalni linkovi sa alatima za proveru činjenica; Prezentacija u *Pauerpointu/Preziju* koja sadrži vizuelne materijale (slike i video isečke).

Lekcija 2

Vrste medija: tradicionalni vs digitalni i masovni

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje evoluciju medija od tradicionalnih do digitalnih platformi, ispitujući njihove posebne karakteristike, uloge i uticaj na modernu komunikaciju. Učesnici će steći uvid u ključne odlike tradicionalnih medija, uključujući štampu, radio-televizijske i *outdoor* formate, kao i razvoj digitalnih platformi poput veb-sajtova, blogova, društvenih mreža i servisa za strimovanje videa. Lekcija naglašava razlike između jednosmerne komunikacije u tradicionalnim medijima i interaktivne prirode digitalnih platformi, ističući angažovanje publike, pristupačnost, prilagodljivost sadržaja i kredibilitet. Učesnici će razumeti izazove koje donose dezinformacije u digitalnom prostoru i značaj provere činjenica i kritičke evaluacije izvora informacija.

Onlajn edukativni sadržaji

- ***Lekcija*** Tradicionalni mediji vs digitalni, masovni i društveni iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- ***Kviz*** Tradicionalni mediji vs digitalni, masovni i društveni iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"

Ključne reči

Razvoj medija, tradicionalni mediji, digitalni mediji, društvene mreže, interaktivnost

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da razvije razumevanje učesnika o evoluciji medija, fokusirajući se na razlike i međusobnu povezanost tradicionalnih i digitalnih platformi. Lekcija teži da unapredi njihovu medijsku pismenost kroz razvijanje kritičkog mišljenja o kredibilitetu, pristupačnosti i interakciji različitih vrsta medija. Takođe, cilj je da opremi učesnike praktičnim veštinama za evaluaciju izvora informacija i promovisanje njihove odgovorne upotrebe.

Ishod lekcije

Na kraju ove lekcije, polaznici će razumeti evoluciju medija od tradicionalnih ka digitalnim platformama, prepoznajući njihove jedinstvene karakteristike, prednosti i izazove. Moći će da uporede ove vrste medija u pogledu interakcije, pristupačnosti, kredibiliteta i prilagodljivosti. Pored toga, analiziraće ulogu medija u oblikovanju komunikacije i globalne povezanosti, stičući veštine za odgovorno korišćenje različitih medijskih platformi i donošenje informisanih odluka u sve više digitalizovanom svetu.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo lekcije

- Započnite pitanjem: *"Koju medijsku platformu najčešće koristite i zašto?"*
- Ukratko predstavite cilj i ishode lekcije, naglašavajući značaj medijske pismenosti

min. 6 - 15: Sadržaj prezentacije

- ***Tradicionalni mediji:*** Objasnite karakteristike štampe, radio-televizijskih i *outdoor* medija, fokusirajući se na kredibilitet i jednosmernu komunikaciju.
- ***Digitalni mediji:*** Diskutujte o veb-sajtovima, blogovima, društvenim mrežama i striming servisima, ističući njihovu interaktivnost i prilagodljivost.
- ***Poređenje:*** Koristite Venov dijagram ili tabelu za sažeto prikazivanje sličnosti i razlika.

min. 16 - 30: Interaktivna aktivnost

- Podelite učesnike u parove ili male grupe.
- **Zadatak**: Analizirajte prednosti i nedostatke datog primera medija (npr. novinski članak vs. objava na društvenoj mreži).
- Grupe ukratko prezentuju svoje zaključke.

min. 31 - 50: Diskusija i praktična primena

- ***Diskusija***: Vodite razgovor o kredibilitetu medija i dezinformacijama. Postavite pitanja poput: *"Zašto mislite da se dezinformacije brže šire na digitalnim platformama?"*
- ***Praktični zadatak***: Dajte učesnicima mešovite primere stvarnih i lažnih vesti. U parovima, neka identifikuju pouzdane informacije koristeći tehnike provere činjenica.

min. 51 - 60: Zaključak

- Sumirajte ključne tačke.
- Razmotrite značaj medijske pismenosti.
- Dodelite zadatak za samostalni rad: *"Analizirajte svoje navike korišćenja medija tokom naredne nedelje i identifikujte jednu promenu koju možete napraviti da ih poboljšate."*

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; Internet veza; pristup *Moodle-u*; primeri novinskih članaka i scenarija slučajeva za proveru činjenica; Prezentacija u *Pauerpointu*/*Preziju* koja sadrži vizuelne materijale (slike i video isečke).

Lekcija 3

Uloga algoritama i društvenih mreža

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje ulogu algoritama društvenih mreža u oblikovanju sadržaja sa kojim se korisnici susreću na digitalnim platformama. Algoritmi utiču na širenje svih vrsta informacija na internetu, uključujući politički diskurs, i mogu doprineti širenju dezinformacija. polaznici će analizirati kako ovi algoritmi stvaraju "filter mehure",, pojačavaju pristrasnost i utiču na javno mnjenje. Pored toga, lekcija će uvesti praktične strategije za prepoznavanje algoritamskih manipulacija i diverzifikaciju izvora vesti kako bi se unapredila medijska pismenost i kritičko razmišljanje.

Onlajn edukativni sadržaji

- Studije o uticaju algoritama na društvene mreže
- Alati za onlajn proveru vesti
- Studije slučaja o dezinformacijama (izbori, COVID-19)

Ključne reči

Algoritmi, filter mehuri, društvene mreže, misinformacije, medijska pismenost, kritičko mišljenje

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je pomoći polaznicima da razviju kritičko razumevanje toga kako algoritmi društvenih mreža oblikuju sadržaj koji korisnici vide i utiču na njihovu percepciju informacija. Kroz ovu lekciju, učesnici će naučiti da prepoznaju pristrasnost u svojim feedovima i razviju strategije za diversifikaciju izvora informacija.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, polaznici će moći da:

- Objasne kako algoritmi funkcionišu i razumeju njihovu ulogu u oblikovanju sadržaja na društvenim mrežama.
- Analiziraju uticaj algoritama na politički diskurs i kako algoritmi utiču na dezinformacije.
- Prepoznaju filter mehure i algoritamske pristrasnosti.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo lekcije

- Interaktivna anketa: *"Kako biraš vesti koje čitaš?"* ili *"Da li misliš da društvene mreže utiču na tvoj pogled na određene teme?"*
- Diskusija: Prikažite učesnicima dva različita *fida* sa društvenih mreža (jedan konzervativan, jedan liberalan) i pitajte ih kako algoritmi mogu uticati na to šta korisnici vide ili koji korisnici će videti određene sadržaje.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Teme za diskusiju:
  Kako algoritmi utiču na filtere i preporučeni sadržaj na platformama kao što su TikTok, Facebook, Twitter/X.
  Uticaj Twittera na američke izbore i kako algoritamsko promovisanje sadržaja utiče na ponašanje glasača.
- Istraživanja pokazuju da preko 50% korisnika Facebooka vidi samo sadržaje koji se podudaraju sa njihovim stavovima, a samo 14,7% redovno viđa suprotne stavove.
- Grupna aktivnost: Podelite polaznike u male grupe i dodelite svakoj grupi različite scenarije algoritamskog delovanja. Grupe analiziraju kako ovi scenariji utiču na korisnike i prezentuju svoje zaključke.

min. 21 - 50: Praktična priprema

- Vežba: Polaznici će otvoriti svoje *fidove* na društvenim mrežama i zabeležiti koje teme se najčešće pojavljuju. Diskutujte o razlikama između fidova i kako personalizacija utiče na raznovrsnost sadržaja.
- Debata o uticaju algoritama: *"Da li društvene mreže treba regulisati kako bi se sprečile manipulacije?"* ili *"Da li algoritmi pomažu ili štete demokratiji?"*
- Vežba provere činjenica: Upoznajte učesnike sa alatkama za proveru verodostojnosti vesti. Polaznici ispituju prave i lažne vesti i procenjuju njihovu pouzdanost.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka.
- Osmišljena diskusija: *"Kako vam ove veštine mogu pomoći da se bolje snalazite u onlajn informacijama?"*

Materijali / oprema

Video projektor, laptop, internet veza, skrinšotovi različitih fidova sa društvenih mreža, primeri studije slučaja, *Pauerpoint*/*Prezi* prezentacija, *Canva*.

Lekcija 4

Post-istina i informacioni poremećaj

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje izazove koje donosi informacioni poremećaj u digitalnom dobu, ispituje kako se lažne i obmanjujuće informacije šire i razmatra različite kategorije informacionog poremećaja. Sadržaj takođe obuhvata i pojam post-istine. Polaznici će obrađivati stvarne primere, istraživati različite alate za proveru takvog sadržaja i raspravljati o etičkim i društvenim posledicama dezinformacija. Cilj ove lekcije je unapređenje veština kritičkog mišljenja i medijske pismenosti kako bi se učesnicima pomoglo da se snalaze u svetu punom informacionih poremećaja.

Onlajn edukativni sadržaji

- "*The Poynter Institute* – članci o onlajn proveri činjenica."
- "Arizona State University – alati za identifikaciju lažnih slika i videa."
- "FactCheck.org – razotkrivanje lažnih priča na Facebooku i drugim platformama."
- TEDx govor Čarlsa Sajksa: *"Navigating a Post-Truth World"*.
- Alati za onlajn proveru: Snopes, FactCheck.org, Politifact, guides.vote.

Ključne reči

Misinformacije, dezinformacije, malinformacije, post-istina, medijska pismenost, kritičko mišljenje

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je pomoći polaznicima da razviju jasno razumevanje kako funkcioniše informacioni poremećaj i kako on utiče na javnu percepciju. Kroz ovu sesiju, polaznici će naučiti kako se dezinformacije šire, kako da prepoznaju različite oblike obmanjujućeg sadržaja i koje strategije mogu koristiti za proveru tačnosti informacija. Kroz pristup kritičkog mišljenja, ova lekcija ima za cilj da pripremi učesnike za odgovorno i promišljeno korišćenje medija.

Ishod lekcije

Polaznici će moći da:

- Razlikuju dezinformacije, lažne vesti i malinformacije.
- Identifikuju tehnike korišćene u obmanjujućem sadržaju, kao što su manipulisani i fabrikovani mediji.
- Prepoznaju stvarne primere dezinformacija i analiziraju njihov uticaj.
- Koriste digitalne alate za proveru informacija i suzbijanje lažnih narativa.
- Učestvuju u raspravama o etičkim implikacijama informacionog poremećaja danas.

Tok lekcije

min. 1 - 10: Uvodni deo lekcije

- Interaktivna anketa za učesnike: *"Da li ste ikada bili izloženi informaciji na internetu za koju ste kasnije saznali da je lažna? To uključuje deljenje, verovanje ili širenje te informacije."*
- Diskusija o ličnim iskustvima sa dezinformacijama i uvođenje ključnih pojmova lekcije.
- Kratak video koji podstiče na razmišljanje o viralnim dezinformacijama (opciono, u zavisnosti od trajanja diskusije).

min. 11 - 30: Kolaborativno učenje

- Objašnjenje tri glavne kategorije informacionog poremećaja: namerne dezinformacije, nehotične dezinformacije i malinformacije.
- Pružanje stvarnih primera, kao što su dezinformacije tokom izbora, dipfejkovi i teorije zavere.
- Diskusija o tome kako emocije i pristrasnosti doprinose post-istini u politici.
- Podela učesnika u male grupe za analizu različitih studija slučaja dezinformacija.

min. 31 - 50: Praktična primena

- Podučavanje polaznika kako da proveravaju informacije koristeći alate za proveru činjenica.
- Upoređivanje pravih i lažnih medijskih sadržaja, uz potragu za nedoslednostima u kontekstu i manipulaciju slikama.
- Organizovanje debate o etičkim dilemama: *“Da li društvene mreže treba da strože regulišu dezinformacije?”*

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih zaključaka, uključujući značaj medijske pismenosti.
- Kviz na platformi Kahoot za učvršćivanje ključnih pojmova informacionog poremećaja.
- Podsticanje učesnika da vežbaju tehnike provere medija.

Materijali / oprema

Projektor, laptop/desktop računar, internet veza; primeri manipulativnih ili fabrikovanih sadržaja; pristup alatima za verifikaciju (Snopes, TinEye, FactCheck.org); Kahoot ili sličan kviz.

Lekcija 5

Efikasne strategije pretraživanja

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje kako se kretati kroz veliki svet onlajn informacija koristeći efektivne strategije pretraživanja. Učesnici će naučiti da koriste ključne reči i operatore, napredne alate za pretraživanje i tehnike provere kako bi efikasno locirali tačne i relevantne informacije. Sesija naglašava važnost provere izvora, razumevanja pristrasnosti i korišćenja preciznih alata kako bi pretraživanje postalo veština korisna u ličnim i profesionalnim kontekstima.

Onlajn edukativni resursi

- Lekcija o efektivnim strategijama pretraživanja iz onlajn Moodle kursa "Sortiranje činjenica od fikcije"
- Kviz o efektivnim strategijama pretraživanja iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Biblioteka resursa za strategije pretraživanja

Ključne reči

Strategije pretrage, ključne reči, operatori pretrage, napredni alati, unakrsna provera, kredibilnost-verodostojnost

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da unapredi sposobnost polaznika da efikasno pretražuju informacije na internetu, učeći ih strategijama za preciznije pretraživanje, proveru kredibilnosti i identifikovanje pristrasnosti. Savladavanjem ovih veština, učesnici će biti bolje opremljeni za pronalaženje pouzdanih informacija, uštedu vremena i izbegavanje dezinformacija.

Ishod lekcije

- Razumeti značaj efektivnih strategija pretraživanja u kretanju kroz onlajn informacije.
- Naučiti kako koristiti ključne reči i operatore pretraživanja za preciznije rezultate.
- Primeniti napredne alate za pretraživanje radi preciznih i ciljanih pretraga.
- Razviti tehnike provere za utvrđivanje kredibilnosti izvora.
- Prepoznati ulogu pouzdanih informacija u donošenju informisanih odluka.

Tok lekcije

min. 1 - 10: Uvodni deo lekcije

- Započeti angažujućim pitanjem: *"Sa kojim izazovima se susrećete prilikom pretraživanja informacija na internetu?"*
- Pružiti pregled lekcije, naglašavajući vrednost efikasnog i tačnog pretraživanja.
- ilustrovati na primeru uobičajeni izazov pri pretraživanju, kao što je pronalaženje kredibilnih izvora o aktuelnoj temi.

min. 11 - 30: Kolaborativno učenje

- Diskutujte o ulozi ključnih reči i operatora pretraživanja u preciziranju rezultata. Uvedite operatore kao što su navodnici (""), minus znak (-), OR i džoker (*).
- Pružite primere kako specifične pretrage mogu dati tačnije rezultate.
- Istražite prednosti naprednih alata za pretraživanje, kao što su filteri za datum, jezik i tip fajla.
- Omogućite grupnu diskusiju o uobičajenim zamkama u onlajn pretraživanju i kako ih prevazići.

min. 30 - 50: Praktična primena

- Sprovedite praktičnu aktivnost u kojoj učesnici vežbaju korišćenje operatora pretraživanja i naprednih alata za pronalaženje specifičnih informacija.
- Usmeravajte učesnike u analizi pretrage radi provere pouzdanosti i neutralnosti. Uvedite tehnike provere poređenjem informacija iz više kredibilnih izvora.
- Ohrabrite polaznike da podele svoja iskustva i diskutuju o strategijama za unapređenje svojih navika pretraživanja.

min. 51 - 60: Zaključak

- Sumirajte ključne strategije, naglašavajući važnost preciznosti i kredibilnosti u onlajn pretraživanju.
- Postavite refleksivna pitanja, kao što su:
  "Kako ove strategije mogu unaprediti vaš proces istraživanja?"
  "Koje korake ćete preduzeti kako biste osigurali da informacije koje pronađete budu tačne?"
- Pružite resurse za dalju praksu, uključujući alate i vodiče za napredne tehnike pretraživanja.

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; Internet veza; pristup Moodle-u; primeri korisnih vebsajtova za efikasnu pretragu; hendauti ili digitalni linkovi za napredne strategije pretrage; *Pauerpoint*/*Prezi* prezentacija.

Lekcija 6

Lažne vesti, dezinformacije i misinformacije

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija se bavi učestalošću "lažnih vesti" u današnjem digitalnom svetu i razjašnjava razliku između pogrešnih informacija (nenamerno netačnih informacija) i dezinformacija (namerno netačnog sadržaja). Kroz analizu stvarnih primera, polaznici uče da prepoznaju karakteristike obmanjujućih medija i vežbaju korišćenje alata za proveru (potvrđivanje ili opovrgavanje) upitnih tvrdnji. Lekcija naglašava važnost informisanosti i kritičkog angažmana na internetu.

Onlajn edukativni sadržaji

- *Lekcija o lažnim vestima u onlajn Moodle kursu*
- *Kviz o lažnim vestima u onlajn Moodle kursu*
- *Sajtovi za proveru činjenica (npr. Faktograf, Raskrikavanje)*
- *Alati za pretragu slika (Google Reverse Image Search, TinEye)*

Ključne reči

Lažne vesti, dezinformacije, misinformacije, provera činjenica, medijska pismenost, kritičko mišljenje

Cilj lekcije

- Definisanje pojmova "lažne vesti", dezinformacije i pogrešne informacije, te razjašnjavanje njihovih razlika.
- Pomaganje polaznicima da razviju praktične veštine za otkrivanje i opovrgavanje obmanjujućih ili netačnih informacija.
- Naglašavanje stvarnih posledica širenja neproverenih tvrdnji.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, učesnici će moći da:

- Identifikuju ključne razlike između pogrešnih informacija i dezinformacija.
- Prepoznaju uobičajene znake upozorenja da su možda u pitanju lažne vesti.
- Primene osnovne alate za proveru kredibiliteta vesti.
- Razmotre etičke implikacije deljenja neproverenih informacija.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo lekcije

- Aktivnost: Zamolite učesnike da se sete neke "šokantne" ili "neverovatne" vesti na koju su nedavno naišli na društvenim mrežama. Da li su je proverili pre nego što su joj poverovali ili je podelili sa drugima?
- Diskusija: Kratko razmotrite koliko je lako naći iznenađujuće priče na internetu bez potvrde njihove autentičnosti.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Prezentacija koja uključuje ključne definicije kao što su lažne vesti, dezinformacije, pogrešne informacije.
- Grupna diskusija o razlozima stvaranja ili širenja lažnih vesti (finansijska dobit, političke agende ili jednostavne greške) i načinima za njihovo opovrgavanje.
- Prikaz kratkih regionalnih primera dezinformacija i pogrešnih informacija.

min. 21 - 50: Praktična primena

- Aktivnost: *"Istinito ili lažno?"*
- Podelite polaznike u male grupe i dajte im primere novinskih članaka (od kojih su neki legitimni a neki lažni).
- Učesnici analiziraju svaki primer koristeći okvirna pitanja: Da li je izvor pouzdan? Da li postoje očigledni znaci upozorenja u naslovima ili slikama?
- Označavaju svaki kao verovatno istinit, verovatno lažan ili neizvestan.
- Demonstracija alata: Pokazati kako se vrši pretraga slika pomoću Google Reverse Image Search ili TinEye, te kako se koristi sajt za proveru činjenica (npr. *Faktograf*) da bi se videlo kako se tvrdnje obično proveravaju.
- Razgovor: Diskutujte o zaključcima svake grupe, ističući posebno lukave ili suptilne lažne priče.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rezimirajte ključne tačke, kao što su razlika između dezinformacija i pogrešnih informacija, znakovi na koje treba obratiti pažnju (prenaglašeni naslovi, sumnjivi izvori), i praktični alati (sajtovi za proveru činjenica, provera kredibiliteta izvora).
- Reflektivna pitanja:
  "Kako može provera informacija pre deljenja smanjiti širenje lažnih vesti?" ili "Zašto bi neko namerno stvarao dezinformacije?"
- Dalje aktivnosti: podstaknite polaznike da vežbaju proveru jedne aktuelne vesti pre sledeće sesije, koristeći demonstrirane alate.

Materijali / oprema

Projektor ili ekran za prikazivanje primera naslovnih strana i slika; aparati sa pristupom internetu (laptopovi, tableti i/ili pametni telefoni) za proveru činjenica i obrnutu pretragu slika; pristup vebsajtovima za proveru činjenica (*Faktograf*, *Raskrikavanje*).

Lekcija 7

Alati za proveru i verifikaciju činjenica

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

U današnjem digitalnom dobu, dezinformacije i lažne vesti brzo se šire. Neophodno je znati kritički analizirati i proveravati informacije, posebno za novinare, nastavnike i svakodnevne korisnike medija. Ova lekcija će se fokusirati na alate i tehnike za efikasnu proveru činjenica i verifikaciju, kao i na uobičajene greške koje treba izbegavati. Učesnici će steći praktično iskustvo korišćenja resursa za proveru tvrdnji, slika, videa i izvora, čime će unaprediti svoju sposobnost informisanog i odgovornog korišćenja medija.

Onlajn edukativni sadržaji

- ***Lekcija*** o alatima za proveru činjenica i verifikaciju iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- ***Kviz*** o alatima za proveru činjenica i verifikaciju iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije".

Ključne reči

Provera činjenica,
alati za verifikaciju činjenica,
medijska pismenost,
dezinformacije,
misinformacije

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da opremi učesnike veštinama i znanjem za korišćenje alata za proveru činjenica i verifikaciju, kritičkim tehnikama za procenu izvora i prepoznavanje uobičajenih grešaka u procesu verifikacije informacija.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, učesnici će steći kritičko razumevanje značaja provere činjenica i njene uloge u borbi protiv dezinformacija. Upoznaće se sa ključnim alatima i tehnikama za proveru činjenica, što će im omogućiti da efikasno proveravaju vesti, slike, video zapise i druge oblike medija. Takođe, naučiće da procenjuju verodostojnost izvora, prepoznaju i izbegavaju uobičajene greške kao što su pristrasnost potvrde, oslanjanje na jedan izvor, pogrešno tumačenje satire i zanemarivanje konteksta, te primenjivati ove veštine kako bi postali razboritiji potrošači medija.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo časa

- **Diskusija:** Pitajte učesnike o njihovim iskustvima sa dezinformacijama i kako proveravaju informacije kada naiđu na nešto sumnjivo.
- **Predstavite temu:** Ukratko objasnite značaj provere činjenica i rizike od dezinformacija i lažnih vesti.
- **Definišite ključne pojmove:** Uvedite pojmove kao što su provera činjenica, dezinformacije i lažne vesti.

min. 6 - 15: Pregled alata za proveru i verifikaciju činjenica

- **Predstavite listu alata:** Upoznajte učesnike sa alatima kao što su Google Fact Check Explorer, Snopes, PolitiFact, FactCheck.org, TinEye i InVID. Dajte kratak pregled svakog alata i demonstrirajte njihovu upotrebu na primerima.
- **Grupna diskusija:** Zamolite učesnike da podele utiske/iskustva koji alati su im najkorisniji i zašto.

min. 16 - 30: Aktivnost 2 - tehnike provere informacija

- **Upoređivanje izvora**: Pokažite kako upoređivati tvrdnje sa pouzdanim izvorima. Koristite primer zdravstvene tvrdnje ili vesti i demonstrirajte kako konsultovati pouzdane veb stranice (npr. WHO, PubMed).
- **Obrnuta pretraga slika i metapodaci**: Pokažite učesnicima kako koristiti Google Reverse Image Search i druge alate kao što je FotoForensics za proveru autentičnosti slika.
- **Procena pristrasnosti izvora**: Ukratko demonstrirajte kako proveriti pristrasnost izvora koristeći alate kao što je Media Bias/Fact Check.

min. 31 - 50: Aktivnost 3 - prepoznavanje tipičnih nedostataka

- **Predstavite uobičajene greške:** Diskutujte o pristrasnosti potvrde, oslanjanju na jedan izvor, pogrešnom tumačenju satire i zanemarivanju konteksta.
- **Interaktivna diskusija:** Dajte primere svake greške i pitajte učesnike kako bi rešili svaki scenario.

min. 51 - 60: Osvrt na prethodni sadržaj i diskusija

- **Rezimirajte glavne tačke:** Sumirajte alate, tehnike i greške o kojima se diskutovalo tokom lekcije.
- **Pitanja i odgovori:** Omogućite učesnicima da postave pitanja ili podele svoje mišljenje o lekciji.

Materijali / oprema

Video projektor, računar ili pametni telefon, internet veza, *Google Fact Check Explorer, Snopes, PolitiFact, FactCheck.org, TinEye*, hendauti za sumiranje i ilustraciju, *Prezi* ili *Pauerpoint* prezentacija.

Lekcija 8

AI generisane slike i video zapisi

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje sve veću prisutnost slika i video snimaka kreiranih pomoću veštačke inteligencije (AI), fokusirajući se na način na koji se one kreiraju, uticaj koji imaju na društvo i strategije za prepoznavanje AI generisanog sadržaja. Učesnici će ispitati poznate primere AI generisanih medija, otkriti tehnike za razotkrivanje takvog sadržaja i raspravljati o etičkim i moralnim implikacijama. Cilj ove lekcije je jačanje medijske pismenosti i veština kritičkog mišljenja polaznika u eri veštačke inteligencije.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o AI generisanim slikama i video snimcima iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz koji pokriva različite aspekte AI generisanog sadržaja iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Onlajn izvori za verifikaciju kao što su:
- *TinEye*, Google Reverse Image Search,
- *FotoForensics*, InVID Verification Plugin, *Sensity*.

Ključne reči

AI-generisani mediji, dipfejk, medijska pismenost, kritičko mišljenje, etička upotreba veštačke inteligencije

Cilj lekcije

Cilj ove sesije je pružiti polaznicima sveobuhvatnu informaciju o razumevanju AI generisanih slika i video snimaka, načina na koji se oni kreiraju i društvenih implikacija ove pojave. Njena svrha je unapređenje kritičkog mišljenja i medijske pismenosti učesnika kroz učenje kako da prepoznaju AI medije, procene njihovu autentičnost koristeći različite alate i metode, te razmotre etičke implikacije njihove upotrebe. Razumevanje AI tehnologije ključno je za snalaženje u digitalnom svetu koji je sve više pod njenim uticajem, a ova lekcija pomaže u omogućavanju informisanih i odgovornih interakcija sa takvim medijskim sadržajima.

Ishod lekcije

Učesnici će naučiti kako se AI generisani mediji proizvode i koriste, kao i kako da prepoznaju i verifikuju veštački sadržaj kroz kritičku analizu i digitalne alate. Razmotriće neke etičke probleme kao što su dezinformacije i privatnost u vezi sa upotrebom AI, primeniti novostečene veštine za procenu autentičnosti i uključiti se u informisane rasprave o uticaju AI generisanih medija na današnje društvo.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo lekcije

- Uključivanje učesnika i uvod u temu postavljanjem opštih pitanja o temi
- Primer: Interaktivna anketa na Mentimeteru: *"Da li ste naišli na AI generisanu sliku ili video snimak? Ako da, gde?"*
- Prikaz primera takvih generisanih medija (dipfake video snimci, AI generisana umetnost)
- Uvod u temu i predstavljanje ciljeva lekcije.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Diskusija: Poznati slučajevi AI generisanih medija:
- Dipfake TikTok video sa Tomom Kruzom
- AI generisana umetnost koja osvaja takmičenja
- Lažni video snimak kampanje Kamale Haris
- Opis uobičajenih alata i tehnologija korišćenih u AI generisanom sadržaju, kao što su dipfake modeli i DALL-E 2.
- Vođenje razgovora u malim grupama o tome kako ove tehnologije utiču na društvo (dezinformacije, kreativni potencijal, pitanja autorskih prava).

min. 21 - 50: Praktična primena

- Vežbanje prepoznavanja AI generisanog sadržaja:
- Upoređivanje autentičnih i AI generisanih medija.
- Analiza lažnih video snimaka sa nepravilnostima (u osvetljenju, simetriji, metapodacima).
- Debata o etičkim dilemama:
  "Da li AI generisane slike treba obeležiti kako bi se razlikovale od autentičnih?"
  "Da li AI generisana umetnost umanjuje vrednost ljudske kreativnosti?"
- učesnici koriste onlajn alate (npr. TinEye, FotoForensics) za verifikaciju slika i video snimaka.
- Kviz na Kahootu fokusiran na etička pitanja i glavne aspekte prepoznavanja AI generisanih medija.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka:
  Alati i metode; Etička razmatranja
- Podsticanje učesnika da nastave sa vežbanjem verifikacije medija koristeći alate
- Reflektivna pitanja sa naglaskom na ono što bi trebalo da zapamte iz ove lekcije, na primer:
  Kako ove veštine mogu pomoći u svakodnevnom životu?
  Kako planirate da koristite AI medije?

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; internet veza; primeri AI-generisanih slika i videa; pristup alatima za verifikaciju (npr. TinEye, InVID); pristup Moodle-u; Prezentacija u *Pauerpointu*/*Preziju* koja sadrži vizuelne materijale (slike i video klipove).

Lekcija 9

Mladi i medijski aktivizam

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje aktivizam mladih i njegov razvoj u digitalnom dobu. Ona pruža pregled aktivizma mladih, njegovih glavnih oblika, nedavnih ključnih primera i uloge društvenih mreža u oblikovanju političke svesti i povećanju angažmana. Polaznici će ispitati prirodu digitalnog aktivizma, uključujući njegove prednosti i izazove, kao i uticaj medijske pismenosti na informisano učešće mladih. Cilj lekcije je jačanje kritičkog mišljenja i razumevanja digitalnog aktivizma kod učesnika.

Onlajn edukativni sadržaji

- Arapsko proleće i društvene mreže (studija slučaja)
- Aktivizam protiv klimatskih promena (upotreba društvenih mreža od strane Grete Tunberg)
- #MeToo pokret i onlajn aktivizam
- Izveštaj Evropske komisije o korišćenju društvenih mreža kod mladih
- BBC izveštaj o uticaju Cambridge Analytica na Brexit i američke izbore
- Aktivizam mladih u digitalnom dobu

Ključne reči

aktivizam mladih, društvene mreže, digitalni angažman, medijska pismenost, politička osvešćenost

Cilj lekcije

Cilj lekcije je pružiti učesnicima sveobuhvatno razumevanje aktivizma mladih u digitalnom dobu. Polaznici će istražiti kako su društvene mreže transformisale aktivizam, kako kao alat za mobilizaciju tako i kao potencijalno ograničenje za dugoročni angažman. Takođe će razmotriti etičke probleme vezane za digitalni aktivizam i dezinformacije, stičući veštine kritičke medijske pismenosti za efikasno kretanje u onlajn prostorima.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, učesnici će:

• Analizirati ulogu društvenih mreža u savremenom aktivizmu, uključujući prednosti i rizike.

• Proceniti studije slučaja pokreta koje vode mladi a koji su omogućeni digitalnim platformama.

• Identifikovati izazove u održavanju angažmana i izbegavanju dezinformacija.

• Razviti veštine kritičkog mišljenja za procenu onlajn aktivizma i medijskog uticaja.

Tok lekcije

min. 1 - 10: Uvodni deo lekcije

- Interaktivna anketa: *"Da li ste ikada učestvovali ili bili pod uticajem onlajn aktivizma? Ako da, kako?"* (Koristite alate kao što su Mentimeter ili Poll Everywhere.)
- Prikaz kratkih primera digitalnog aktivizma (npr. klimatski aktivizam Grete Tunberg na Twitter/X-u, viralne kampanje poput #MeToo).
- Diskusija o ciljevima lekcije i značaju razumevanja digitalnog aktivizma.

min. 11 - 30: Kolaborativno učenje

- Definisati aktivizam mladih i njegov istorijski značaj.
- Diskutovati o stvarnim primerima:
- Protesti Arapskog proleća i uloga Twiter/X-a.
- Korišćenje društvenih mreža od strane pokreta Black Lives Matter za mobilizaciju.
- Male grupne diskusije: kako su društvene mreže promenile aktivizam?

min. 31 - 50: Praktična primena

- Učesnici analiziraju prednosti i rizike aktivizma na društvenim mrežama:
- Potencijalne teme za debatu:
  "Da li je aktivizam na društvenim mrežama pravi aktivizam?"
  "Da li bi društvene mreže trebale da regulišu politički sadržaj?"
- učesnici procenjuju izvore vesti i diskutuju o verodostojnosti u aktivizmu na društvenim mrežama.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka.
- Reflektivna diskusija:
  "Kako možete odgovorno koristiti društvene mreže za aktivizam?"

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; Internet veza; pristup Moodle-u; Studije slučaja aktivizma na društvenim mrežama (npr. Arapsko proleće, Black Lives Matter); Radni listovi za analizu uticaja medija na aktivizam; onlajn alati za proveru činjenica (npr. Snopes, FactCheck.org); Pitanja za debatu i diskusiju.

Lekcija 10

Šta je kritičko mišljenje?

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje suštinu kritičkog mišljenja, prateći njegovo poreklo, značajne doprinose i praktičnu primenu. Učesnici će naučiti kako kritičko mišljenje omogućava pojedincima da analiziraju informacije, procenjuju dokaze i donose informisane zaključke. Korišćenjem istorijskih primera, poput Sokratove "primaljske" metode, i savremenih primena u različitim oblastima, lekcija naglašava važnost kritičkog mišljenja u snalaženju u savremenim društvenim izazovima. Interaktivne diskusije i aktivnosti unapredиće sposobnost učesnika da jasno, racionalno i kritički razmišljaju u različitim kontekstima.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o kritičkom mišljenju iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o kritičkom mišljenju iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Onlajn igre i aktivnosti za unapređenje kritičkog mišljenja, poput: *Chess.com*, The Talos Principle, Spent *Numberdyslexia.com*, *Brainstorm.*

Keywords

Kritičko mišljenje, sokratovska metoda, medijska pismenost, rešavanje problema, racionalizam

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je upoznati učesnike sa konceptom kritičkog mišljenja kroz naglašavanje njegovih osnovnih ideja, pružanje istorijskog konteksta i primene u savremenom društvu. Lekcija ima za cilj unapređenje njihove sposobnosti da analiziraju informacije, procenjuju dokaze i donose obrazovane zaključke, kako bi mogli uspešno da se snalaze u složenim pitanjima i donose informisane odluke u različitim ličnim i profesionalnim kontekstima.

Ishod lekcije

učesnici će se informisati o istoriji i razvoju kritičkog mišljenja, kao i o njegovoj primeni u različitim industrijama, uključujući poslovanje, zdravstvo i obrazovanje. Naučiće da primenjuju tehnike kritičkog mišljenja koje se mogu koristiti u stvarnim situacijama, poput preispitivanja pretpostavki i procene dokaza. Pored toga, učesnici će razmotriti društveni značaj kritičkog mišljenja za promovisanje zajedničkog, kooperativnog rešavanja problema i donošenja informisanih odluka.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo

- Uključivanje učesnika i uvođenje u temu postavljanjem opštih pitanja, poput:
  "Šta za vas znači kritičko mišljenje?"
- Kratak pregled lekcije, sa fokusom na relevantnost teme u savremenom svetu.
- Predstavljanje primera kritičkog mišljenja u praksi, poput scenarija donošenja odluka.

min. 6 - 20: Kolaborativno učenje

- Diskusija: Poreklo kritičkog mišljenja, sa naglaskom na Sokratove doprinose i sokratovsku metodu.
- Ističući ključne istorijske razvojne faze (prosvetiteljstvo, različiti mislioci), polaznici u malim grupama istražuju temu.
- Vođenje grupne diskusije o primeni i značaju kritičkog mišljenja u demokratskim društvima i u vezi sa medijskom pismenošću.

min. 21 - 50: Praktična primena

- Korišćenje sokratovske metode za istraživanje kompleksnog pitanja:
- Vođenje učesnika kroz analizu pitanja, razmatranje više perspektiva i donošenje obrazloženih i utemeljenih zaključaka.
- Grupna aktivnost u kojoj učesnici analiziraju stvarni scenario (procena konfliktnih novinskih članaka).
- Podsticanje učesnika da individualno ili u parovima koriste igre poput Chess.com, Spent itd. kako bi unapredili strateško i refleksivno mišljenje.

min. 51 - 60: Zaključak

- Sažetak lekcije naglašavanjem značaja, upotrebe i istorije kritičkog mišljenja.
- Reflektivna pitanja sa naglaskom na to šta bi trebalo da zapamte iz ove lekcije, poput:
  "U kom aspektu svog života mislite da možete primeniti kritičko mišljenje?"
  "Koje prepreke mogu sprečavati ljude da kritički razmišljaju?"

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; internet konekcija; pristup Moodle-u; primeri sokratskih dijaloga i scenarija za kritičko mišljenje; pristup onlajn igrama poput Chess.com i Spent; materijali za dalje čitanje o kritičkom mišljenju u obliku handouta ili digitalnih linkova; *Pauerpoint*/*Prezi* prezentacija obogaćena vizuelnim materijalima (slike i video isečci) i informacijama zasnovanim na istraživanjima.

Lekcija 11

Veštine i alati za razvoj kritičkog mišljenja

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ovaj obrazovni scenario proširuje pojam kritičkog mišljenja i uvodi glavne alate i veštine kritičkog mišljenja, koji imaju za cilj poboljšanje razumevanja, razmišljanja i kritičkog razmatranja ugla iz kojeg je priča ispričana. Učesnici će biti upoznati sa različitim alatima i tehnikama koji mogu značajno unaprediti veštine kritičkog mišljenja, uz praktične vežbe i istorijske primere koji ilustruju njihovu primenu. Takođe će biti upoznati sa konceptom narativne teorije, gde svaki medijski sadržaj predstavlja narativ, što znači da postoji neko ko ga priča i da svaka priča ima određeni ugao iz kojeg je ispričana. Ovaj ugao naziva se perspektiva ili tačka gledišta.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o alatima i veštinama kritičkog mišljenja iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o alatima i veštinama kritičkog mišljenja iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Istraživanje mapiranja argumenata pomoću Rationale

Ključne reči

Kritičko mišljenje,
alati i tehnike za kritičko mišljenje,
analiza i interpretacija,
razumevanje kritičkog mišljenja,
sokratovska metoda

Cilj lekcije

Cilj lekcije je da učesnici shvate da je kritičko mišljenje fundamentalna, ključna veština za današnju medijsku pismenost i orijentaciju u savremenom medijskom svetu, ali i važna kognitivna veština. Upoznaće se sa različitim alatima i tehnikama, kao što su: analiza, interpretacija, zaključivanje, objašnjenje, samoregulacija, otvorenost uma, koje mogu značajno unaprediti njihove sposobnosti razmišljanja, uz praktične vežbe i istorijske primere koji ilustruju njihovu primenu.

Ishod lekcije

Polaznici će bolje razumeti ključne veštine i alate kritičkog mišljenja i njihovu važnost za današnju medijsku pismenost i orijentaciju u savremenom medijskom svetu. Moći će da identifikuju izvore za vežbanje i unapređenje kritičkog mišljenja i razumeju istorijske primere glavnih metoda kritičkog mišljenja.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo

Uvodna aktivnost – Efektivan način uključivanja učesnika i postavljanja zajedničkih očekivanja je uvođenje nekoliko preliminarnih pitanja o temi. Predavač uvodi temu i sadržaj časova, priprema PauerPoint/Prezi prezentaciju; koriste se različite metode podučavanja: predavanje, diskusija, grupni rad, samorefleksija.

min. 5 - 20: Kolaborativno učenje

Učesnici razgovaraju o tome kako se kritičko mišljenje može unaprediti i koje su veštine potrebne za to. Predavač objašnjava ključne informacije: osnovne veštine kritičkog mišljenja (analiza, interpretacija, zaključivanje, objašnjenje, samoregulacija, otvorenost uma) i pominje istorijske primere kritičkog mišljenja (Sokratova metoda, naučna revolucija, prosvetiteljstvo, projekat Menhetn).

min. 20 - 35: Diskusija i praktična promena

Predavač postavlja pitanje koje treba kritički ispitati u formi Sokratove metode (predložene teme su relevantne za današnje vreme: "Društvene promene u današnjem svetu su nemoguće"; "Ekonomska nejednakost u svetu raste" nasuprot "Apsolutno siromaštvo brzo nestaje" (Džordan Piterson); "Veštačka inteligencija će preuzeti sve naše poslove, i to nije nužno loša stvar" (Ilon Mask) itd.).
Da bi se ovi alati efikasno koristili, predavač vodi učesnike kroz sledeće korake:

1. Identifikujte problem ili pitanje.
2. Prikupite relevantne informacije iz pouzdanih izvora.
3. Primenite odgovarajuće alate kritičkog mišljenja.
4. Analizirajte i procenite informacije.
5. Donesite zaključke i odluke.
6. Razmotrite proces i rezultate.

min. 35 - 50: Kahoot kviz

Igrajte Kahoot kviz sa učesnicima koji pokriva različite aspekte alata i tehnika kritičkog mišljenja: Kviz o veštinama i alatima kritičkog mišljenja.

min. 51 - 60: Zaključna razmatranja

Napravite kratak sažetak lekcije, istaknuvši da kritičko i temeljno razmišljanje o aktuelnim pitanjima današnjeg sveta može pomoći boljem razumevanju, većoj samosvesti i donošenju boljih odluka o sadašnjosti i budućnosti. Predstavite izvore za dalje čitanje i vežbanje. Postavite nekoliko pitanja koja će učesnicima pomoći da se sete najvažnijih poruka koje ste želeli da prenesete.

Materijali / oprema

Video projektor; laptop/desktop računar; internet veza; pristup *Moodle*-u; primeri novinskih članaka i scenarija za proveru činjenica; hendauti ili digitalni linkovi za alate za proveru činjenica; Prezentacija u *Pauerpointu*/*Preziju* koja sadrži vizuelne materijale (slike i video isečke).

Lekcija 12

Logičke zablude

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija istražuje logičke zablude, greške u rezonovanju koje slabe argumente i mogu se koristiti za manipulaciju publikom. Polaznici će naučiti da prepoznaju i analiziraju uobičajene zablude koje ljudi često koriste nesvesno. Uključiće se u diskusije, praktične vežbe i debate kako bi razvili svoje veštine kritičkog mišljenja i sposobnost konstruisanja validnih argumenata. Cilj lekcije je unapređenje rezonovanja polaznika, poboljšanje njihove sposobnosti evaluacije argumenata i jačanje njihove spremnosti za logički dijalog.

Onlajn edukativni sadržaji

- "Thou Shall Not Use Logical Fallacies" (veb-sajt sa posterima i resursima)
- "Your Bias Is" (veb-sajt o kognitivnim pristrasnostima)
- PRECOBIAS pedagoški resursi (nastavni planovi o kritičkom mišljenju)
- Onlajn kvizovi o logičkim zabludama

Ključne reči

Logičke zablude, kritičko mišljenje, argumentacija, dezinformacije, kognitivna pristrasnost

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je opremiti polaznike sposobnošću da prepoznaju i izbegavaju logičke zablude u argumentima. Razumevanjem mehanizama pogrešnog rezonovanja, učesnici će unaprediti svoje kritičko mišljenje, evaluaciju argumenata i komunikacione veštine. Lekcija takođe ima za cilj da učesnike učini otpornijim na dezinformacije, omogućavajući im da pažljivije pristupaju novim informacijama i uključuju se u diskusije.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, polaznici će:

- Razumeti šta su logičke zablude i zašto su problematične.
- Moći da prepoznaju i analiziraju uobičajene logičke zablude.
- Unaprediti svoje rezonovanje i konstrukciju argumenata.
- Naučiti da učestvuju u diskusijama i debatama koristeći veštine logičkog rezonovanja.
- Prepoznati ulogu kognitivnih pristrasnosti u pogrešnom rezonovanju.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo

- Interaktivna anketa: *"Znate li neki poznat lažni-obmanjujući argument? Šta ga čini obmanjujućim?"* (Korišćenje alata kao što su Mentimeter ili Poll Everywhere.)
- Prikaz poznatog primera logičke zablude (npr. poznata politička izjava ili reklama.
- Kratak uvod u koncept logičkih zabluda i pregled ciljeva lekcije.

min. 11 - 30: Kolaborativno učenje

- Diskusija o značajnim logičkim zabludama koristeći primere iz stvarnog sveta koje učesnici lako prepoznaju.
- Rad u malim grupama na identifikaciji zabluda u datim izjavama.
- Razgovor o tome zašto su ove zablude ubedljive i kako mogu dovesti do zablude.

min. 31 - 50: Praktična primena

- Analiza uobičajenih logičkih zabluda u medijima, reklamama i debatama.
- Aktivnost: učesnici učestvuju u simuliranim debatama gde moraju da otkriju i istaknu zablude u argumentima protivnika.
- Korišćenje onlajn alata i kvizova za testiranje veština prepoznavanja zabluda.

min. 51 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka lekcije.
- Reflektivna diskusija:
  "Kako se veštine iz ove lekcije mogu primeniti u akademskom pisanju, debatama i ličnim diskusijama?"
- Podsticanje učesnika da nastave sa vežbanjem analizirajući medije i argumente sa kojima se svakodnevno susreću.

Materijali / oprema

Video projektor, laptop/desktop računar, internet veza; primeri logičkih zabluda u medijima (reklame, politički govori, debate); Radni listovi sa vežbama za prepoznavanje zabluda; Pristup onlajn alatima za proveru i kvizovima.

Lekcija 13

Kritičko čitanje medijskih poruka

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija pruža detaljnije informacije o tome kako se medijske poruke analiziraju na kritičkim način. Učesnici uče da prepoznaju uobičajene znakove pristrasnosti, manipulacije i nepouzdanih informacija u različitim medijskim formatima. Kroz praktične primere i grupne vežbe, polaznici će razviti veštine potrebne za procenu pouzdanosti i kredibiliteta različitih izvora. Ova lekcija promoviše odgovorno korišćenje medija, omogućavajući polaznicima da donose dobro zasnovane sudove u svetu bogatom informacijama.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o kritičkom čitanju medijskih poruka iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o kritičkom čitanju medijskih poruka iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Alati/veb-sajtovi za proveru činjenica (npr. *Faktograf*, *Raskrikavanje*)

Ključne reči

Medijska pismenost, prepoznavanje pristrasnosti, pouzdanost izvora, provera činjenica, manipulativni jezik, kritičko mišljenje

Cilj lekcije

- **Pomoći** učesnicima da prepoznaju pristrasnost i manipulaciju u različitim medijskim porukama.
- **Uputiti** učesnike kako da procene pouzdanost medijskih izvora analizom njihove svrhe, upotrebe jezika i kredibiliteta.
- **Pružiti praktične alate i veštine** kao što su provera činjenica i pretraga slike unazad za verifikaciju medijskog sadržaja i procenu njegove istinitosti.

Ishod lekcije

Na kraju ove lekcije, polaznici će moći da:

- **Prepoznaju i opišu** uobičajene znakove pristrasnosti i nepouzdanih informacija u medijima.
- **Procene** kredibilitet izvora analizom namere, jezika i činjenične potkrepe.
- **Koriste** jednostavne i efikasne metode za proveru činjenica ili verifikaciju medijskih tvrdnji.
- **Razumeju** kako emocionalni okidači i taktike ubeđivanja mogu oblikovati percepciju i mišljenje publike.

Tok lekcije

min. 1 - 5: Uvodni deo lekcije

- **Aktivnost:** Zamolite polaznike da brzo nabroje gde najčešće viđaju medijske poruke (npr. društvene mreže, reklame, vesti).
- **Diskusija:** Podstaknite ih da podele nedavne medijske poruke koje su im privukle pažnju. Zašto se i po čemu te poruke izdvajaju? (npr. šokantni naslovi, emocionalni jezik, zanimljive vizuelne prikaze)

min. 6 - 20: Kolektivno učenje

- Prezentacija ključnih koncepata: identifikacija pristrasnosti, procena pouzdanosti izvora i prepoznavanje namere.
- Grupna aktivnost: učesnici upoređuju dva članka koji opisuju isti događaj, ali sa različitim tonovima ili izborom reči. Zamolite ih da zabeleže razlike u fraziranju, izboru činjenica ili naglasku. Diskutujte kako ovi suptilni izbori mogu oblikovati percepciju javnosti.

min. 21 - 50: Praktična primena

- Demonstracija alata: pokazati kako se obavlja pretraga slike unazad i proverava da li je slika korišćena u obmanjujućem kontekstu. Posetite sajt za proveru činjenica i prođite kroz primer kako je viralna tvrdnja potvrđena ili opovrgnuta.
- Aktivnost za prepoznavanje manipulativnog jezika: prikažite niz naslova ili kratkih izvoda iz teksta, od kojih neki koriste izrazito emocionalne ili senzacionalističke izraze. Učesnici ističu ili podvlače manipulativni jezik i primećuju kakav efekat on može imati na čitaoce.
- Diskusija: razmislite o tome kako brzo možemo biti pod uticajem ako ne zastanemo da se zapitamo: *"Ko je ovo napisao? Zašto? Koji su dokazi?"*

min. 51 - 60: Zaključak

- Sažetak: podsetite na važnost prepoznavanja pristrasnosti, razumevanja izvora i provere činjenica.
- Reflektivna pitanja: *"Kako može prepoznavanje pristrasnosti promeniti vašu percepciju onlajn posta?"* ili *"Zašto se neki mediji oslanjaju na emocionalne trigere i kako to može uticati na javni diskurs?"*
- Ohrabrite učesnike da primene barem jedan korak verifikacije pre deljenja bilo kakvog potencijalno kontroverznog sadržaja.

Materijali / oprema

Projektor ili platno za prikazivanje medijskih primera; aparati sa internet konekcijom; linkovi ka lekciji i kvizu na Moodle onlajn kursu; pristup veb-sajtovima za proveru činjenica i obrnutu pretragu slika.

Lekcija 14

Analiziranje novinskih članaka

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

Ova lekcija upoznaje polaznike sa načinom kritičkog čitanja i analize novinskih članaka i pisanih medija. Učesnici će upoznati "obrnutu piramidu", koja pruža pregled strukture i elemenata koje bi članak trebao da sadrži. Dodatno, uključena metoda za istraživanje izvora vesti pomaže u boljem razumevanju evaluacije izvora i relevancije dokaza. Ova lekcija će poslužiti kao dobra osnova za pomoć polaznicima da prepoznaju razliku između čistih činjenica i mišljenja u pisanim medijima.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o analizi novinskih članaka iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o analizi novinskih članaka iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"

Ključne reči

novinski-medijski članci;
obrnuta piramida;
SIFT mehanizam;
Činjenice; gledišta/viđenja;

Cilj lekcije

Cilj lekcije je da pruži učesnicima opšta znanja o tome kako kritički čitati vesti i kako razlikovati relevantne od irelevantnih izvora. Lekcija takođe teži da upozna učesnike sa mehanizmima provere činjenica i analize članaka kao preduslova za donošenje odluka o temama o kojima čitaju.

Ishod lekcije

Učesnici će moći da prepoznaju kako je strukturiran dobro napisan novinski tekst i na koji način su informacije u njemu predstavljene. Steći će veštine u kritičkom čitanju onlajn članaka sa kojima se susreću i moći će da prepoznaju koji izvori su irelevantni i da li prikazuju činjenice ili ne. Takođe, učesnici će moći da razmotre specifične slučajeve koje pronađu onlajn.

Tok lekcije

min. 1 - 15: Uvodni deo lekcije

- Upoznavanje učesnika sa lekcijom i kratko objašnjenje termina i ključnih reči koji će se koristiti tokom lekcije.
- Postavljanje pitanja učesnicima: Koje vrste članaka čitaju? Sa kojih izvora dobavljaju članke? Šta za njih predstavlja pouzdan članak?

min. 15 - 30: Teorijski deo

- Objašnjenje obrnute piramide učesnicima i njeno prikazivanje kroz konkretan postojeći članak.
- Korišćenje pomenutog članka za objašnjenje SIFT mehanizma, sa posebnim fokusom na izvor članka.

min. 30 - 55: Praktičan zadatak

- Učesnici će biti podeljeni u četiri grupe, i svaka grupa će morati da pronađe članak i identifikuje sve delove obrnute piramide u tom članku. Takođe, grupa treba da objasni zašto je odabrala taj izvor i šta ga čini relevantnim.
- Diskusija: učesnici iz svake grupe će prezentirati članak na kojem su radili pred ostalima i dobiće povratne informacije.
- Sumiranje zaključaka iz grupne prezentacije i povratnih informacija.

min. 51 - 60: Zaključak

- Razgovor sa učesnicima o ključnim tačkama koje su naučili i gde i kako mogu primeniti stečena znanja.

Materijali / oprema

Projektor; laptop računar; Internet veza; Moodle; Canva prezentacija; onlajn članci/postovi.

Lekcija 15

Globalni pogled na informisanje

Vreme pripreme: ***30'*** *Trajanje:* ***1 x 60'***

Sažetak

U međusobno povezanom svetu, razumevanje načina na koji se vesti prenose širom sveta ključno je za razvijanje medijske pismenosti i kritičkog mišljenja. Ova lekcija istražuje razlike u izveštavanju i prenošenju vesti u različitim zemljama, uticaj političkih i kulturnih konteksta, te ulogu međunarodnih novinskih agencija. Učesnici će steći uvid u različite načine na koje se vesti prikazuju i naučiti da kritički procenjuju globalne novinske narative.

Onlajn edukativni sadržaji

- Lekcija o alatima za proveru činjenica iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"
- Kviz o alatima za proveru činjenica iz onlajn Moodle kursa "Razdvajanje činjenica od fikcije"

Ključne reči

Globalne vesti, novinarstvo, medijska pismenost, sloboda medija, kulturni kontekst, međunarodne novinske agencije, politički uticaj

Cilj lekcije

Cilj ove lekcije je da pruži učesnicima alate i znanje potrebno za razumevanje različitosti globalnog izveštavanja i prenošenja vesti i kritičku analizu uticaja političkih, kulturnih i ekonomskih konteksta na novinarstvo.

Ishod lekcije

Na kraju lekcije, učesnici će imati sveobuhvatno razumevanje kako politički, kulturni i ekonomski faktori utiču na izveštavanje i prenošenje vesti u različitim zemljama. Razvijaće sposobnost kritičke evaluacije novinskih narativa, prepoznavanja pristrasnosti i tehnika oblikovanja koje utiču na globalne događaje. Takođe će steći uvid u ulogu međunarodnih novinskih agencija u oblikovanju javnog mnjenja i naučiti da cene raznovrsnost novinskih perspektiva. Na kraju, biće opremljeni da kritički i promišljeno pristupe globalnom izveštavanju.

Tok lekcije

min. 1 - 10: Uvodni deo lekcije

- Kratka diskusija: *"Zašto se izveštavanje vesti razlikuje u različitim zemljama?"*
- Prikaz kratkog video isečka koji prikazuje izveštavanje o istom događaju od strane medija iz različitih zemalja.
- Istaknuti ključne teme lekcije: uporedna analiza vesti, politički i kulturni konteksti, međunarodne novinske agencije.

min. 11 - 25: Uporedna avaliza vesti

- Korišćenje slajdova za prikaz primera novinskih organizacija (npr. BiBiSi, Foks Njuz, Ksinhua, Al Džazira).
- Diskusija o razlikama u regulatornim okvirima, nivoima slobode štampe i novinarskim standardima.
- Grupna aktivnost: Učesnici analiziraju kratke izvatke vesti iz dve zemlje i identifikuju razlike u prikazu i tonu.

min. 26 - 45: Uticaj političkog i kulturnog konteksta

- Pregled uticaja vlasti-centara moći, cenzure i kulturnih vrednosti u izveštavanju i prenošenju vesti.
- Studije slučaja: uporediti izveštavanje o globalnom događaju od strane medija iz tzv. demokratske zemlje (npr. Velike Britanije) i tzv. autoritarne zemlje (npr. Kina).
- Otvorena diskusija: *"Kako kulturni normi oblikuju način na koji se vesti prezentuju?"*

min. 46 - 55: Uloga međunarodnih novinskih agencija

- Predstavljanje agencija kao što su Rojters, AP, AFP i Al Džazira, sa diskusijom o njihovom globalnom uticaju.
- Prikaz primera kako lokalni mediji prenose sadržaj ovih agencija.
- Interaktivna aktivnost: Učesnici procenjuju način prikaza iste priče od strane lokalnog medija i originalnog izvora (npr. *Reuters-Rojters*).

min. 55 - 60: Zaključak

- Rekapitulacija ključnih tačaka lekcije.
- Grupna diskusija: *"Kako razumevanje globalnih perspektiva vesti može poboljšati medijsku pismenost?"*
- Podela materijala sa ključnim sažecima i preporukama za dalje istraživanje.

Materijali / oprema

Video projektor, računar ili pametni telefon, internet veza, Prezi ili Pauerpoint prezentacija, hendauti sa materijalom sa primerima.

MEDIActive
YOUTH
BALKANS

MEDIAktivni Mladi: Informisanje na Balkanu

Co-funded by
the European Union